

цьому можна досягти за допомогою використання інтерактивних технологій. Зараз мало пояснити, розповісти, продемонструвати, потрібно виробити вміння самостійно практично діяти, застосовувати індивідуальний досвід та досягнення у нестандартних, творчих, життєвих ситуаціях.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : Навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2006. – 192 с.
3. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240с.
4. Сиротинко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання / Г.О.Сиротинко. – Харків : Видавнича група «Основа», 2003.
5. Химинець В. В. Інновації в початковій школі / В. В. Химинець, М. Ю. Кірик. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 312 с.

УДК 373.3011.3-052:159.943.6

БІЛИЧ О. І., КУЗЬМА-КАЧУР М.І.
Мукачівський державний університет

ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Інтенсивні реформи в освіті, поява нових технологій потребують постійного застосування рефлексійних методик у процесі навчання підростаючого покоління. Сучасна психолого-педагогічна література наукового та прикладного характеру насичена поняттям рефлексії та похідних від нього: рефлексивність особистості, рефлексивний підхід, рефлексивне управління, рефлексивні ігри та ін. Поняття рефлексії активно використовується не тільки в філософії, методології, а й у педагогіці та психології. Сучасні дослідники В. Анікіна, Н. Гуткіна, С. Степанов, І. Семенов характеризують види рефлексії та галузі її наукового пізнання. Учені С. Кондратьєва, Б. Ковальов розглядають види рефлексії в педагогічному спілкуванні. У межах педагогіки рефлексію досліджували К. Вербова, Ю. Кулюткін, М. Марусинкць, В. Сластьонін, та ін.

Відповідно до психологічних джерел рефлексія – це процес самопізнання суб'єктами внутрішніх актів і станів. Зміст зазначеної дефініції відображає загальнонаукове тлумачення рефлексії та дає можливість виділити такі її ознаки: по-перше – це мисленнєвий процес,направлений на спеціальний об'єкт, яким виступає свідомість та психологічні властивості особистості; по-друге – суб'єкт та об'єкт його тотожні, адже суб'єкт, використовуючи свій мисленнєвий потенціал, одночасно його й осмислює. Рефлексія як психолого-педагогічна категорія має певну структуру, що дозволяє оцінити емоційний стан особистості, відновити логіку подій під час певного процесу, зробити аналіз тих труднощів, які виникли в певній ситуації, а також зафіксувати отримані результати як індивідуально, так і в групі. Метод рефлексії – це метод, за умови застосування якого освітнім результатом навчання стає тільки той, що

усвідомлений учнем. Мета рефлексивного методу – методологічний каркас здійсненої предметної діяльності, на основі нього доцільно продовжувати предметну діяльність [3, с. 91]. Разом із тим, в останні роки кількість досліджень, які стосуються безпосередньо застосування рефлексійних методик на уроках у початковій школі збільшилося.

Вступ до школи, за твердженням В. Мухіної, це період, коли дитина відкриває для себе нове місце в соціальному просторі людських відносин. У неї вже достатньо розвинені рефлексивні здібності; переважає домінування мотиву «я повинен» над мотивом «я хочу». Це вік, що передбачає досягнення в новій сфері людської діяльності – навчанні. Навчальна діяльність вимагає від школяра «особливої рефлексії», пов'язаної з розумовими операціями: аналізом навчальних завдань, контролем і організацією виконавських дій, а також контролем за увагою, уявним плануванням і розв'язуванням задач. У нових взаєминах з дорослими і з однолітками дитина продовжує розвивати рефлексивні вміння [2, с. 260-262]. Рефлексія молодшого школяра перетворює учня на суб'єкт навчання; на школяра, здатного самостійно здійснювати навчальну діяльність. Грунтуючись на результатах дослідження Г. Цукерман вважає, що рефлексія в навчальній діяльності переходить від інтерпсихічної форми в інтрапсихічну, суб'єктом рефлексії спочатку є клас, потім – група учнів, потім – сам учень [4]. Дослідниця виокремлює три стадії формування рефлексивних умінь молодших школярів: стадія становлення колективної рефлексії; стадія становлення групової рефлексії; стадія становлення індивідуальної рефлексії. Стадія становлення колективної рефлексії збігається з початком молодшого шкільного віку. Суб'єктом рефлексії на цій стадії розвитку є клас, а завдання вчителя – сприяти розвитку спільної навчальної діяльності класу. У процесі формування колективної рефлексії вчитель сприяє розвитку дитячої співпраці, прагне до утворення позиції «МИ – здатні діяти» [4].

У цьому контексті професійна рефлексія педагога визначається як якісна характеристика суб'єкта педагогічної діяльності, що перетворює довілля; носія свідомості й самосвідомості, який усвідомлює специфіку свого професійного «Я», осмислює процес і результати педагогічної діяльності, аналізує стиль своєї діяльності і стиль діяльності учнів, оцінює адекватність обраної стратегії, аналізує і виправляє недоліки з метою підвищення ефективності вирішення творчих педагогічних завдань.

Особливість рефлексії педагогічної діяльності науковцем М. Марусинець визначається наявністю двох суб'єктів діяльності – учня як об'єкта діяльності учіння й водночас суб'єкта пізнання та вчителя як суб'єкта навчальної діяльності й водночас об'єкта пізнання з боку учня. На її думку, рефлексія є основним механізмом педагогічної взаємодії, процесу рефлексивного управління діяльністю учнів, що може реалізуватися за певних умов, коли з одного боку, вчитель буде уявляти й осмислювати картину внутрішнього світу учня, а з іншого – регулювати активність учня та власну самоактивність із метою розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу [1].

На стадії становлення групової рефлексії перед педагогом стоїть мета формування спільної навчальної діяльності в школярів. Суб'єктом рефлексії на цій стадії є група учнів. Завдання педагога – сприяти розвитку такої дитячої співпраці, яка б дала можливість утворити позицію «Ми – ті, хто вчиться». Стадія становлення індивідуальної рефлексії є підсумком успішного становлення першої і другої стадій, які формуються в молодшому шкільному віці. На стадії становлення індивідуальної рефлексії перед учителем стоїть мета – формування індивідуальної навчальної діяльності школяра. Суб'єктом рефлексії на цій стадії є учень. Завдання педагога полягає у становленні рефлексії як індивідуальної здатності школяра. Як свідчать дані літературних джерел [4], на стадії становлення колективної і групової рефлексії вчителю доцільно використовувати такі методи навчання як стимулювання і мотивація навчання, проблемно-пошуковий, метод моделювання, логічні методи, метод контролю та відповідні прийоми: створення проблемних ситуацій; постановка проблемних питань, проблемних завдань, проблемних дослідів.

Рефлексивна діяльність учнів на уроках постає як міркування школярів про те, як проходив процес набуття нових знань, як нова інформація узгоджується з уже відомою, якою є цінність набутої інформації. За умови розуміння рефлексивної діяльності учнів на уроках виникає потреба використання різноманітних інтерактивних вправ та методичних прийомів, спрямованих на осмислення отриманих знань, усвідомлення власних інтересів, досягнутих на уроці результатів тощо.

Ефективність організації активної взаємодії всіх суб'єктів навчально-пізнавального процесу залежить від здатності вчителя рефлексивно ставитися до себе та своєї професійної діяльності, а також його вміння розвивати такі здібності в дітей. Водночас, розвиток рефлексивної культури особистості учня стає можливим за умови створення комфортного навчального середовища.

Література

1. Марусинець М. Професійна діяльність педагога: рефлексивний аспект / М. Марусинець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/43_1/visnuk_4.pdf
2. Педагогічна психологія / За ред. Л.М. Проколіско і Д.Ф. Ніколаєнка. – К. : Вища школа, 1991. – 264 с.
3. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учеб. для студентов психолого-педагогических факультетов вузов / В. С. Мухина – М. : Изд. центр «Академия», 1999. – 456 с.
4. Цукерман Г.А. Виды общения в обучении / Г. А. Цукерман. – Томск : Пеленг, 1993. – 268 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>